

Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Syd, arresten Växjö den 26 mars 2019

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Cecilia Renfors genomförde biträdande enhetschefen Karl Lorentzon tillsammans med föredraganden Nathalie Stenmark (protokollföreläsare) den 26 mars 2019 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Syd, arresten Växjö.

Inspektionen inleddes med att JO:s medarbetare togs emot av det inre befälet AA. Efter att arrestverksamheten kortfattat presenterats av det inre befälet visades arrestlokalen och rastgårdar. Vissa miljöer fotograferades. JO:s medarbetare samtalade med två arrestvakter. En översiktlig granskning gjordes av omhändertagande- och arrestantblad, tillsynsblad, avvisiteringsblad, blankett för säkerhetsbedömning, incidentrapporter samt arrestens lokala rutiner. Inspektionen avslutades med en sammanfattande genomgång där JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser. Vid genomgången deltog per telefon gruppchefen BB, med ansvar för arresterna Växjö och Ljungby samt för arresterna Oskarshamn, Västervik och Kalmar. Den 1 maj 2019 tillträder en ny gruppchef för arresterna Växjö och Ljungby.

Syftet med inspektionen

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Denna verksamhet har under 2019 ett fokus på transporter av frihetsberövade personer.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Arresten Växjö inspekterades av JO:s Opcat-verksamhet den 16 oktober 2013 (dnr 5260-2013).

Uttalande av JO Renfors med anledning av inspektionen

Protokollet innehåller avslutningsvis uttalanden av JO Cecilia Renfors.

lakttagelser vid inspektionen

Organisation

Arresten finns i polishuset i centrala Växjö och delar vissa lokaler med häktet Växjö. Arresten Växjö är den enda arresten i polisområde Kronoberg som är öppen dygnet runt. Arresten har fem celler för gripna och anhållna (anhållningsceller) samt två tillnyktringsceller. Det förekommer att personer som omhändertagits för berusning placeras i anhållningsceller när tillnyktringscellerna är belagda. Under inspektionen var fyra personer intagna i arresten.

Enligt arrestpersonalen förekommer det sällan att barn och unga som omhändertagits enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga vistas i arresten. Detsamma gäller personer som är omhändertagna enligt annan vårdlagstiftning. Vidare medför arrestens och häktet Växjös möjligheter till daglig kommunikation att personer som häktas sällan blir kvar i arresten efter beslutet om häktning. I det sammanhanget uppgav dock arrestpersonalen att det vore önskvärt att häktespersonalen föranmäler sina besök i arresten.

Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten (PM 2017:63) gäller för verksamheten i arresten. Handboken förvaras i en pärm i arrestvakternas kontor. I anslutning till denna finns kompletterande lokala rutiner. I dessa anges kortfattat bl.a. vissa moment som ska utföras när en frihetsberövad person tas in i arresten. Arrestpersonalen visste inte om någon är ansvarig för att hålla rutinerna uppdaterade.

I Ljungby finns en arrest som kan öppnas vid behov. Den arresten har fem anhållningsceller och fyra tillnyktringsceller.

Det finns inte någon tillnyktringsenhet i Växjö dit berusade personer kan föras.

Bemanning och kompetens

Ett inre befäl är i tjänst dygnet runt alla dagar i veckan och ansvarar för förmansprövningen av de frihetsberövade som tas in i arresten. Det inre befälet är även jourhavande förundersökningsledare.

Arresten bemannas av två fast anställda och tio visstidsanställda arrestvakter. Dessa har genomgått en tre veckor lång utbildning som polisregionen anordnar. Därutöver förekommer det att timanställda arrestvakter tjänstgör i arresten. Dessa har genomgått antingen den tre veckor långa utbildningen eller en tre dagar lång utbildning.

Det är alltid minst två arrestvakter i tjänst. Enligt arrestvakterna är schemat för deras tjänstgöring planerat på sådant sätt att det finns tid för överlämning vid skiftbyten. Arrestvakterna uppgav att de i den dagliga verksamheten har goda möjligheter till kontakter med det inre befälet per telefon.

Den fysiska miljön m.m.

Utrymmet för intag m.m.

Arrestintaget finns på bottenplan. De frihetsberövade tas in i arresten genom ett kameraövervakat garage. I garaget finns bl.a. en rullstol. I anslutning till garaget finns ett utrymme för förmansprövning och säkerhetsbedömning. Där finns bl.a. ett skrivbord och en bänk där den frihetsberövade placeras. I anslutning till det utrymmet finns ett rum med toalett som används vid provtagning.

Arresten finns på våningsplan ett. För att ta sig dit används en hiss som även används – och kameraövervakas – av häktet Växjö. På våningsplan ett finns ett utrymme där polispatrullen utför avvisitering av den frihetsberövade. Även där finns ett skrivbord och en bänk där den frihetsberövade placeras. I anslutning till utrymmet finns arrestvakternas kontor samt en kameraövervakad korridor med arrestens anhållnings- och tillnyktringsceller. I anslutning till korridoren finns ett duschutrymme. Enligt arrestvakterna erbjuds intagna hygienartiklar.

Celler

Tillnyktringscellerna är utrustade med en galonmadrass som ligger direkt på golvet och en vattenautomat. Arrestvakterna uppgav att personer som är omhändertagna för berusning inte får filter eftersom arrestvakterna vill kunna se att de intagna andas. Om en omhändertagen fryser höjs i stället värmen i cellen till 35 grader. JO:s medarbetare upplevde att tillnyktringscellerna var varma och att ventilationen var dålig.

Två av anhållningscellerna är utrustade med väggfast inredning i trä i form av brits, bord och pall. Tre av anhållningscellerna är endast utrustade med en brits. Samtliga anhållningsceller har egen toalett i ett separat utrymme med toalettdörr. Toalettstol m.m. består av metall. Gripna, anhållna och förvarstagna får filt och kudde med örngott. Lakan tillhandahålls inte.

Arrestens samtliga celler har ett fönster som ger inflöde av dagsljus. Det är möjligt att reglera ljusinsläppet inifrån cellerna med hjälp av ett särskilt reglage. Arrestvakterna visste dock inte hur reglaget fungerar. JO:s medarbetare upplevde sammantaget arrestens celler som slitna.

Häktet saknar samtalsrum. Intagna får därför samtala med t.ex. offentliga försvarare i sina celler. Arrestvakterna uppgav att celldörren i sådana fall lämnas på glänt av säkerhetsskäl. Vidare kom det fram att det är lyhört i arresten.

Vid granskningen av incidentrapporter framkom att intagna försökt begå självmord i arresten genom att fästa hängsnaror i cellens inredning. Av en incidentrapport upprättad den 29 september 2016 framgår att en intagen föregående dag försökte hänga sig i sin cell genom att fästa en hängsnara i toalettdörrens gångjärn. Hängsnaran var tillverkad av den intagnes kläder. Av en incidentrapport upprättad den 26 januari 2019 framgår att en intagen föregående dag försökte hänga sig i sin cell på ett liknande sätt. Enligt rapporten hade den intagne hängt

upp sin tröja ”i dörren”. Arrestpersonalen uppgav att det måste finnas låsbara dörrar in till toaletterna för att kunna kontrollera den intagnes tillgång till toaletten i samband med urinprovstagning.

Rastgårdar och utomhusvistelse

Arresten har tillgång till häktets rastgårdar som finns på byggnadens tak. Rastgårdarna beskrivs i protokollet från inspektionen 2013. För att nå rastgårdarna används en hiss i häktets lokaler. För att komma till hissen passerar en sluss – som styrs av häktet – mellan arresten och häktet.

Arresten hade tidigare tillgång till rastgårdarna kl. 13–14. För några månader sedan ändrades tiden till kl. 11–12. Skälet till det var enligt arrestpersonalen att den ansträngda beläggningssituationen inom Kriminalvården gör att häktet behöver ha tillgång till rastgårdarna under hela eftermiddagarna. Häktet levererar varm mat till arresten kl. 11.15. Arrestpersonalen uppgav att intagna i arresten i princip måste välja mellan utomhusvistelse och varm mat. På grund av de intagnas begränsade möjligheter till utomhusvistelse erbjuds nikotinplåster och snus.

Arrestvakterna uppgav att de antecknar på tillsynsbladet att en intagen erbjudits utomhusvistelse och om den intagna tackat nej till erbjudandet. Vid granskningen av tillsynsbladen kunde JO:s medarbetare konstatera att sådana uppgifter saknades i flera fall.

Ankomsten till arresten

Förfarandet vid inskrivning av frihetsberövade beskrivs i protokollet från 2013. Numera sker avvisiteringen av kvinnor alltid i en cell. De frihetsberövade behöver inte ta av sig underkläderna. Enligt arrestvakterna måste dock de som är gripna, anhållna och förvarstagna enligt utlänningslagen byta om till Polismyndighetens kläder. Anledningen till det är att förhindra att otillåtna föremål förs in i cellerna.

I samband med att polispatrullen överlämnar den frihetsberövade till arrestvakterna får vakterna muntlig information om tillsynsfrekvensen. Polispatrullen tar med blanketten för säkerhetsbedömning till det inre befälet, som efter beslut om att fastställa säkerhetsbedömningen faxar blanketten till arrestvakterna.

JO:s medarbetare kunde vid handlingsgranskningen konstatera att säkerhetsbedömningarna generellt dokumenteras korrekt. I något fall saknades dock uppgift om beslutsfattare och datum för bedömningen.

Tillsyn

Personer som är omhändertagna för berusning ses som utgångspunkt till var femtonde minut. Övriga intagna ses som utgångspunkt till en gång i timmen. Tillsynen dokumenteras på ett tillsynsblad som förvaras i arrestvakternas kontor.

Vid granskningen av tillsynsblad kunde JO:s medarbetare konstatera att tillsynen överlag var utförd i enlighet med säkerhetsbedömningarna. När det gäller personer som omhändertagits för berusning noterades att anteckningarna över utförd tillsyn i vissa fall var knapphändiga. I dessa fall hade som enda notering vid upprepade tillfällen angetts att den intagne "ligger".

Information om rättigheter m.m.

Polismyndighetens informationsblankett "Information till misstänkta och frihetsberövade" lämnas till den frihetsberövade av polispatrullen i samband med inskrivning eller därefter av arrestvakterna. Blanketten finns översatt till ett antal olika språk. Arrestvakterna var osäkra på om informationen ska lämnas av dem eller av polispatrullen. Om arrestvakterna lämnar informationen stämplas avvisiteringsblanketten med "Den misstänkte har informerats om sina rättigheter m.m.". I stämpeln ska befattningshavarens namn och datum anges. Vid handlingsgranskningen noterades att dessa uppgifter ofta saknas.

I samtal med JO:s medarbetare kom det fram att personalen inte kände till att Polismyndigheten tagit fram ett informationsblad till personer som omhändertagits för berusning. Sådan information lämnas normalt enbart muntligen till den frihetsberövade i samband med frigivning. Arrestvakterna uppgav att de dokumenterar att sådan information har lämnats i protokollet över tvångsåtgärder enligt PL/LOB.

Polismyndighetens blankett för dokumentation om lämnad information används inte.

Förmansprövning på distans

Stationsbefålet i arresten Växjö genomför förmansprövning på distans när frihetsberövade tas in i arresten Ljungby. Förmansprövningen sker i nuläget per telefon.

Avslutande genomgång

JO:s medarbetare redogjorde för sina iakttagelser under inspektionen. I samtalet med företrädaren för Polismyndigheten kom i huvudsak följande fram.

Lokalernas ändamålsenlighet m.m.

Det står klart att arrestens lokaler är för små och att de inte är ändamålsenliga. Det har inom myndigheten förts allmänna samtal om behovet av att utöka lokalerna. Några konkreta planer på ombyggnader eller byte av lokaler finns dock inte. Såvitt gruppchefen känner till har det inte förts några diskussioner om att ta bort dörrarna till toaletterna i anhållningscellerna. Arrestvakterna ska informeras om hur ljusinsläppet i cellerna regleras.

Lokala rutiner

Det är oklart om någon har ansvaret för att hålla de lokala rutinerna uppdaterade. Den saken ska undersökas.

Ombyte till myndighetens kläder och sängkläder

Det bör inte vara ett krav för frihetsberövade att i samband med avvisitering byta om till myndighetens kläder. Detta ska förtydligas för arrestpersonalen. Frågan om intagna ska få tillgång till lakan har inte diskuterats i arresten Växjö.

Information om rättigheter m.m.

Polismyndighetens informationsblad till personer som omhändertagits för be-rusning bör kunna sättas upp i tillnyktringscellerna och myndighetens blankett för dokumentation om lämnad information bör användas.

Utomhusvistelse

Häktet Växjö beslutade att ändra tiden för arrestens tillgång till rastgårdarna för tre till fyra månader sedan. Det är inte hållbart att tiden för utomhusvistelse sammanfaller med måltidserveringen. Vidare har det tidigare funnits en överenskommelse om att ansvariga för häktet kan besöka arresten för att stämma av det framtida klientflödet mellan arresten och häktet. Arrestpersonalen anser att häktespersonalen bör visa större respekt för arrestverksamheten och därmed föranmäla besöken i arresten. Företrädare för häktet har bjudits in till ett möte där bl.a. dessa frågor ska diskuteras.

Förmansprövning på distans

När det gäller förmansprövning på distans beträffande arresten Ljungby har arresten efterfrågat utrustning för ljud- och bildöverföring.

Vid protokollet

Nathalie Stenmark

Justeras 2019-05-21

Karl Lorentzon

Uttalanden av JO med anledning av inspektionen

Jag vill med anledning av de iakttagelser som redovisas i protokollet göra följande uttalanden.

Självordsförsök i arresten

Av protokollet framgår att intagna har försökt begå självmord i arresten Växjö genom att fästa snaror i toalettdörrens gångjärn. Ett sådant självmordsförsök skedde i januari 2019. Vidare framgår att anhållningscellerna i arresten är utrustade med en väggfast pall. Dessa uppgifter ger mig anledning att hänvisa till mina uttalanden efter en Opcat-inspektion av arresten Luleå den 23–24 januari 2019 (dnr O 2-2019). Vid inspektionen av arresten Luleå framgick att det under ett antal år hade skett ett stort antal självmordsförsök i arrestens anhållningsceller genom att intagna försökt hänga sig i snaror som de fäst bl.a. i toalettdörrens gångjärn och i den väggfasta pallen. Till följd av detta renoverades anhållningscellerna under 2018. I samband med renoveringen togs bl.a. toalettdörrarna bort. I protokollet uttalade jag att en viktig del i det självskadeförebyggande arbetet är att arrestcellerna är utformade på ett sätt som i största möjliga utsträckning hindrar bl.a. självmord. Vidare uttalade jag att brister i den fysiska miljön som ökar risken för sådana handlingar måste åtgärdas så snart de upptäcks. Med anledning av iakttagelserna i arresten Luleå har jag uppmanat Polismyndigheten att redovisa vilka åtgärder myndigheten genomfört med anledning av mina uttalanden i det protokollet.

Lokala rutiner

Jag har tidigare uttalat att arresthandboken som regel behöver kompletteras med lokala rutiner för en arrest (se mina uttalanden från Opcat-inspektionen av arresten Luleå den 23–24 januari 2019, dnr O 2-2019).

Av protokollet framgår att arrestpersonalen använder sig av Polismyndighetens handbok för arrestverksamheten och att handboken har kompletterats med lokala rutiner. Det är dock oklart om någon har ansvaret för att hålla de lokala rutinerna uppdaterade. Jag förutsätter att Polismyndigheten nu ser över den frågan.

Information till intagna

Det har kommit fram att arresten inte använder den särskilda blankett som Polismyndigheten tagit fram för att dokumentera att de intagna bl.a. informerats om sina rättigheter. Av dokumentationen över personer som tagits in i arresten går det inte alltid att avgöra om de frihetsberövade fått sådan information. På den särskilda blanketten ska det även dokumenteras om den intagne informerats om dagliga rutiner i arresten och underrättats om eventuella restriktioner. Jag har tidigare uttalat att detta är grundläggande information som den intagne har rätt att få del av. Vidare har jag uttalat att avsikten med en samlad dokumentation är att minska risken för att den intagne går miste om informationen. Blanketten fyller alltså en viktig funktion och Polismyndigheten bör se till att det finns enhetliga rutiner som säkerställer att den används på ett korrekt sätt (se

mina uttalanden i protokollen från Opcat-inspektionerna av arresterna Helsingborg den 29 augusti 2018, dnr 5424-2018, och Lycksele den 20–22 november 2018, dnr 7556-2018).

Vidare har det kommit fram att arresten inte tillhandahåller myndighetens skriftliga information till personer som är omhändertagna för berusning. Jag vill därför ännu en gång påminna myndigheten om skyldigheten att informera alla som tas in i arresten om sina rättigheter och att det av föreskrifterna uttryckligen framgår att informationen som huvudregel ska lämnas skriftligt (1 kap. 4 § Polismyndighetens föreskrifter och allmänna råd om polisarrest, PMFS 2015:7, FAP 102-1). Som jag tidigare uttalat har jag förståelse för att det i vissa fall bedöms som omöjligt att lämna informationsbladet till den omhändertagne. Det är trots detta viktigt att den omhändertagne även i dessa fall ges möjlighet att skriftligen få del av information om sina rättigheter. Jag förutsätter att informationsbladet fortsättningsvis delas ut till de omhändertagna och/eller sätts upp i samtliga celler som används för förvaring av berusade personer.

Dokumentation av tillsyn

Av protokollet framgår att tillsynen sköts på ett tillfredsställande sätt men att anteckningarna av iakttagelser ofta är bristfälliga. Den intagnes status anges ofta inte på annat sätt än att den intagne ”ligger”. Jag har tidigare framhållit vikten av att det förs detaljerade anteckningar i samband med tillsynen, t.ex. att det framgår om den intagne ligger på rygg, mage, eller på vänster eller höger sida. Sådana anteckningar har också betydelse för övrig personal som har del i tillsynen av den intagne. Jag vill därför på nytt framhålla att Polismyndigheten bör säkerställa att en rutin införs för dokumentationen av de intagnas status (se t.ex. protokollen från Opcat-inspektionerna av arresterna Katrineholm den 12 november 2014, dnr 6291-2014, och Lycksele den 20–22 november 2018, dnr 7556-2018).

Förhållanden för personer omhändertagna för berusning

Av protokollet framgår att intagna som är omhändertagna för berusning inte erbjuds filt eftersom arrestvakterna vill kunna se att de intagna andas. Om en omhändertagen fryser höjs i stället värmen i cellen. Mina medarbetare upplevde att tillnyktringscellerna var varma och att ventilationen var dålig.

Bestämmelser om behandlingen av den som är omhändertagen och förvaras i polisarrest finns främst i häkteslagen. Som en allmän utgångspunkt anges där att varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med ett frihetsberövande samt att verkställigheten ska utformas så att negativa följder av frihetsberövandet motverkas (se 1 kap. 4 och 5 §§ häkteslagen). I linje med detta bör en frihetsberövad person normalt erbjudas en filt eller något annat att skyla och värma sig med. Jag har svårt att se att en filt skulle försvåra tillsynen av intagna i någon avgörande utsträckning. Om det är tveksamt om en intagen andas bör arrestpersonalen givetvis gå in i cellen och kontrollera det.

Intagnas kläder och sängkläder

En intagen ska vid behov förses med sängkläder, kläder och skor. Utrustningen får begränsas om det är nödvändigt för att förhindra att den intagne skadar sig själv eller andra (3 kap. 3 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Enligt ett allmänt råd till bestämmelsen bör den intagne alltid ha något att skylla sig med och en intagen får inte vistas i arresten utan kläder under längre tid än vad som är nödvändigt för den intagnes egen säkerhet.

Av protokollet framgår att de som är gripna, anhållna och förvarstagna enligt utlänningslagen i samband med inskrivningen måste byta om till Polismyndighetens kläder. Vidare framgår att de intagna inte erbjuds sängkläder. Jag vill med anledning av detta påminna om mina tidigare uttalanden att intagnas rätt att bära sina egna kläder och rätten till sängkläder ytterst bara kan begränsas med stöd av den nyss nämnda föreskriften. Det är därutöver otillfredsställande ur ett hygienperspektiv att intagna inte får lakan (se mina uttalanden i protokollen från Opcat-inspektionerna av arresterna – när det gäller intagnas kläder – Oskarshamn den 1 november 2016, dnr 6361-2016, och Lidköping den 26 mars 2018, dnr 2094-2018, samt – när det gäller rätten till sängkläder – arresten Lidköping den 7–8 mars 2018, dnr 1366-2018). Jag förutsätter att Polismyndigheten i fortsättningen tillhandahåller lakan samt informerar frihetsberövade om att ett klädbyte till myndighetens kläder inte är obligatoriskt och att de har rätt att bära sina egna kläder, om det inte finns några säkerhetsskäl som talar emot det.

Utomhusvistelse

Vid inspektionen kom det fram att tiden för utomhusvistelse sammanfaller med måltidsserveringen. Jag välkomnar att Polismyndigheten avser att föra en dialog med företrädare för häktet Växjö för att komma till rätta med bl.a. detta problem. Det är självklart inte godtagbart att intagna i princip måste välja mellan att komma ut och att få varm mat.

Intagnas rätt att träffa försvarare i enrum

Om den misstänkte har rätt att träffa sin försvarare ska det enligt 21 kap. 9 § rättegångsbalken få ske i enrum. Av protokollet framgår att arresten saknar samtalsrum och att intagna som är misstänkta för brott därför måste samtala med sina försvarare i cellen med dörren på glänt. Vidare framgår att det är lyhört i arresten. Detta innebär givetvis en risk för att misstänkta rätt till förtroliga samtal med sina försvarare inte tillgodoses. Det är inte acceptabelt. Eftersom det är fråga om hur Polismyndigheten kan tillgodose en grundläggande rättighet vill jag att myndigheten **senast den 30 september 2019** redovisar vilka åtgärder som vidtagits.

Lokalernas ändamålsenlighet

Jag har tagit del av fotografier från arresten och delar mina medarbetares uppfattning om att arrestens celler överlag är slitna. Vidare kan jag konstatera att antalet celler i arresten inte verkar motsvara det verkliga behovet. Det har bl.a. framgått att berusade personer emellanåt placeras i anhållningsceller. Här kan

också nämnas att arresten Ljungby – som finns på en betydligt mindre ort än Växjö – har fler celler än arresten Växjö. Därutöver är arresten Växjö den enda arresten i Kronobergs län som är öppen dygnet runt. Det finns inte heller någon tillnyktringsenhet i Växjö, vilket innebär att personer som är omhändertagna för berusning blir kvar i arresten. Vidare har det kommit fram att arresten inte har egna rastgårdar och bara en begränsad tillgång till häktets rastgårdar. Mot bakgrund att dessa omständigheter och att arresten saknar samtalsrum, framstår det som angeläget att Polismyndigheten ser över arrestlokalernas ändamålsenlighet.

I övrigt ger protokollet inte anledning till några uttalanden från min sida.

Cecilia Renfors

2019-05-21